

Tyst diplomati

En normativ studie av det diplomatiska arbetet
i fallet om Martin Schibbye & Johan Persson

Stina Zinsmeister
Amina Henriksson

Abstract

Den här uppsatsen ämnar besvara frågeställningen om den tysta diplomatin kan rättfärdigas i fallet av de fängslade journalisterna Martin Schibbye och Johan Persson. Tyst diplomati är ett ämne som blivit både hyllat och kritiserat och vi vill här belysa en av de värdekonflikter som ligger till grund för debatten. Den tar en neutral ansats där värdena effektivitet och ansvarsutkrävande ställs mot varandra i en normativ givet att-analys där de normativa logikerna konsekvensialism och deontologi används som teoretiska utgångspunkter. Analysen visar att svaret på frågan beror på vilket värde som premieras och vilken normativ logik som tillämpas. Samtalsintervjuer med en verksam person på UD som valde att vara anonym och Jens Odlander som var verksam diplomat i Etiopien under den aktuella tidpunkten utgör en värdefull del av det empiriska materialet.

Nyckelord: tyst diplomati, normativ givet att-analys, effektivitet, ansvarsutkrävande, Martin Schibbye och Johan Persson

Antal ord: 8890

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning	2
1.2	Disposition	2
2	Metod och material	4
2.1	Givet att-analys	4
2.2	Samtalsintervjuer	5
2.3	Material	6
3	Begreppsdefinitioner	7
3.1	Tyst diplomati	7
3.2	Effektivitet	8
3.3	Ansvarsutkrävande	8
4	Tidigare forskning	9
5	Teori	10
5.1	Tyst diplomati och effektivitet	10
5.2	Tyst diplomati och ansvarsutkrävande	11
5.3	Normativa logiker	13
5.3.1	Konsekvensialism	13
5.3.2	Deontologi	14
6	Analys	15
6.1	Konsekvensetisk givet att-analys	15
6.1.1	Effektivitet som överordnat värde	15
6.1.2	Ansvarsutkrävande som överordnat värde	17
6.2	Pliktetisk givet att-analys	18
6.2.1	Effektivitet som överordnat värde	18
6.2.2	Ansvarsutkrävande som överordnat värde	19
6.3	Resultat	20
7	Diskussion	22
8	Referensförteckning	24
8.1	Förteckning över intervjuer	25
9	Bilaga	22

1 Inledning

Diplomatins uppgift formulerades år 1638 som uppgiften att utan uppehåll förhandla, öppet, hemligt och överallt (Örn 2002, s. 119). Diskretionen, hemlighetsfullheten och de dolda mötena som diplomatin sedan dess uppkomst har karakteriserats av började dock under första världskriget att ifrågasättas (Berggren 2008, s. 167-169). Det vi kallar tyst diplomati pågår dagligen och framför allt i känsliga fall där konflikter har uppstått hänvisar regeringen till den tysta diplomatin där det diskreta arbetet anses vara det allra bäst lämpade. Många gånger har den tysta diplomatin visat sig vara ett starkt verktyg men i medialt uppmärksammade fall väcker det även stor debatt. Ett av dessa fall där den tysta diplomatin kom att hamna i fokus var när de svenska frilansjournalisterna Martin Schibbye och Johan Persson 2011 fängslades i Etiopien. Under ett journalistuppdrag blev de tillfångatagna och dömda för terrorbrott när de utan visum tog sig in i Ogaden för att rapportera om situationen som råder inom området (Persson & Schibbye 2013). Fallet blev medialt uppmärksammat och debatten kring det diplomatiska arbetet växte i takt med deras 438 dagar i fångenskap. Det diplomatiska agerandet som karaktäriserades av det vi kallar tyst diplomati blev såväl hyllat som kritiserat och det är här vårt intresse för den tysta diplomatin tar sitt avstamp.

Journalister fängslas i allt större utsträckning världen över och under 2014 satt 221 journalister fängslade vilket är den näst högsta siffran på 24 år (CPJ 2015). Att få svenska journalister friade ligger i såväl svenska statens som internationella och nationella organisationers intresse men vägen dit formuleras ofta olika. Förespråkare för den tysta diplomatin talar främst om den nödvändiga finkänsligheten som krävs i känsliga fall som detta. Det hävdas att föreställningen om att man framgångsrikt skulle kunna nå förhandlingslösningar i offentligheten är orealistisk (Berggren 2008, s. 170). Motståndare å andra sidan ser med misstänksamhet på den tysta diplomatin där avsaknaden av ansvarsutkrävande och ovissheten om vad som försiggår bakom kulisserna leder till skepsis. Många ansåg i detta fall att den tysta diplomatin inte var tillräckligt effektiv och att det fanns risk för att ett ouppklarat fall likt Dawit Isaak i Eritrea skulle upprepa sig (Sjöholm 2011). Bland annat ville förespråkare för reportrar utan gränser se ett högre tryck från UD med skarpare uttalanden (Baltscheffsky 2011).

Frågan om diplomatisk kommunikation ska vara begränsad till att enbart innefatta publik kommunikation mellan ledare eller om man ska gå bortom detta med hemliga meningutbyten har sysselsatt tänkare under lång tid (Jönsson & Hall 2005, s. 88). Det råder med andra ord skilda åsikter kring om och när tyst diplomati bör bedrivas och vi vill här belysa en av de värdekonflikter som ligger till grund för debatten. Detta leder oss således in på vår normativa undersökning kring rättfärdigandet av det vi kallar tyst diplomati.

1.1 Syfte och frågeställning

Med vår uppsats ämnar vi att undersöka huruvida tyst diplomati kan rättfärdigas i fallet Martin Schibbye och Johan Persson, givet vissa moralfilosofiska utgångspunkter. Vi har som avsikt att undersöka en av de värdekonflikter som ligger till grund för debatten kring tyst diplomati och genom att ställa de två värdena ansvarsutkrävande och effektivitet mot varandra belysa de olika normativa utsagorna som uppstår beroende av vilket värde vi anser vara överordnat. Att använda ett konkret fall som detta gynnar vårt syfte att tydligt visa på hur de olika normativa ställningstaganden beror på vilket värdet som premieras. Det gav oss handfast empiri att analysera. Frågeställningen som vi med vår undersökning ämnar besvara blir således:

Kan den tysta diplomatin rättfärdigas i fallet av Martin Schibbye och Johan Persson mot bakgrund av värdena ansvarsutkrävande och effektivitet?

Den hypotes som ligger till grund för frågeställningen är att den tysta diplomatin är ett effektivt verktyg för förhandlingar kring fängslade journalister där det demokratiska värdet av ansvarsutkrävande åsidosätts för att uppnå mål. Motsättningarna mellan effektivitet och ansvarsutkrävande genomsyrar hela uppsatsen och analyseras i en normativ givet att-analys. Inom ämnet tyst diplomati finns flera värdekonflikter med värde att begrunda men vi har här valt att begränsa oss till den värdekonflikt där vi i nuläget har vårt största intresse. Vi har inte som syfte att ta ställning i frågan om den tysta diplomatin kan rättfärdigas eller ej utan vill med neutral utgångspunkt enbart påvisa om den kan rättfärdigas utifrån de på förhand utvalda värdena

1.2 Disposition

Inledningen behandlar diskussionen om strategin med tyst diplomati i fallet angående journalisterna Schibbye och Persson. Här lyfter vi även fram värdekonflikten vi menar förelåg i media där diskussionen fokuserade på om den tysta diplomatin var rätt metod eller inte under tiden då fallet utspelade sig. Vi presenterar därefter uppsatsen syfte och frågeställning. I vårt metod- och materialkapitel lyfter vi fram den normativa metoden, vår valda givet att-analys och den kvalitativa ambitionen med samtalsintervjuer. I detta kapitel presenterar vi också vilket material vi tänkt använda. Under den tredje delen redogör vi för de begrepp vi valt att använda i undersökningen. Begreppen som beskrivs är tyst diplomati samt de två värdena effektivitet och ansvarsutkrävande. Därefter följer teorikapitlet där vi behandlar effektivitet och ansvarsutkrävande i relation till den

tysta diplomatin samt redogör för de normativa logikerna, konsekvensialism och deontologi. I det nästkommande kapitlet driver vi en givet att-analys mot bakgrund av det teoretiska ramverket där vår ambition är att undersöka huruvida tyst diplomati kan rättfärdigas utifrån värdena effektivitet och ansvarsutkrävande med utgångspunkt i konsekvensialismen och deontologin. Här presenteras även resultatet mer överskådligt med hjälp av en figur. Slutligen sammanfattas uppsatsens innehåll och utifrån tidigare forskning diskuterar vi vår slutsats och ger förslag på vidare forskning i diskussionskapitlet.

2 Metod och material

I vår studie ställer vi frågan om den tysta diplomatin kan rättfärdigas i fallet av Martin Schibbye & Johan Persson utifrån värdena ansvarsutkrävande och effektivitet mot bakgrund av konsekvensialismen och deontologin. I detta kapitel redogör vi för den normativa metod vår undersökning vilar på, närmare bestämt en normativ givet att-analys. Då metoden också har en kvalitativ ambition i form av intervjuer visar vi här hur vi resonerat vid genomförandet av dessa. Därefter presenterar vi materialet som används i uppsatsen, vilket har en såväl normativ som empirisk karaktär. Det normativa materialet består å ena sidan av beskrivningar av hur diplomati bör bedrivas och när den tysta diplomatin anses vara bäst lämpad och å andra sidan hur ett demokratiskt samhälle bör vara organiserat med fokus på ansvarsutkrävande.

2.1 Givet att-analys

Vår undersökning vilar på en normativ metod. Badersten pekar på tre sätt att genomföra en normativ analys med samhällsvetenskaplig relevans (2006, s. 43). Den första formen är en *normativ begreppsanalys*, vilket går ut på att: ”precisera och klargöra innebörden av och relationen mellan olika värden, normativa principer eller normativa begrepp” (ibid). Den andra formen är en *normativ givet att-analys*, vilket handlar om att forskaren ställer frågan: ”Givet att vi utgår från ett visst värde eller en viss normativ princip, vilka slutsatser leder detta till?” (ibid). Givet att-analysen har likheter med begreppsanalysen, då båda former handlar om att förhålla sig neutral vid problematisering och jämförande av olika värden. Den tredje formen är en *normativ analys i egentlig mening*, där forskaren snarare än att förhålla sig neutral, istället bör ta ställning. Det handlar inom denna analys att tydligt rättfärdiga och därigenom ta ställning till ett visst handlande eller visst tillstånd (Badersten 2006, s. 44,47).

Vi valde att använda givet att-analysen, då den är fruktbar till att besvara vår frågeställning. Analysmodellen ger oss möjlighet att analysera och problematisera värdekonflikten mellan effektivitet och ansvarsutkrävande, utifrån logikerna deontologi och konsekvensialism. Detta kan i sin tur ge oss en djupare förståelse för om den tysta diplomatin i fallet om Johan Persson och Martin Schibbye kan rättfärdigas eller inte. Detta på grund av att vi får skilda resultat beroende på vilket värde vi applicerar i analysen under respektive argumentationslinje (Badersten 2006, s 22).

2.2 Samtalsintervjuer

I *Forskningshandboken* påpekar Martyn Denscombe att den kvalitativa forskningen har sina rötter i verkligheten, där fokus ligger på att skildra och hantera invecklade situationer och göra rättvisa åt det sociala livets många nyanser (2009, s. 398). Då den tysta diplomatin är ett relativt komplicerat, och också relativt försummat, område inom forskning ville vi tillföra vår undersökning en kvalitativ metod i hopp om att få mer klarhet i förståelsen om den tysta diplomatin i fallet av Schibbye och Persson. Esaiasson m.fl. menar i *Metodpraktikan* att det är vanligt inom kvalitativ forskning att använda intervjuer, vilka är fruktbara då forskaren vill att resultatet ska säga något om människors livsvärldar, det vill säga den mening människor ger olika fenomen (2012, s. 252). Vi valde därför att använda oss av intervjuer, närmare bestämt samtalsintervjuer för att få en insikt i fallet. Samtalsintervjuer ger oss också möjligheten att notera oväntade svar och samtidigt ställa följdfrågor (Esaiasson et al. 2012, s. 251). Detta såg vi som en förutsättning för att tillägna oss ett fylligt material utifrån intervjuerna.

Valet av intervjupersoner gjordes utifrån principen centralitet då vi ville komma åt så centralt placerade källor som möjligt (ibid, s. 258). Intervjuerna fördes därför med Jens Odlander, som var verksam diplomat under fallet, och en anställd på UD som ville vara anonym. Deras erfarenheter och kunskap bidrog med stor användbar information för vår normativa undersökning. Samtalsintervjuerna liknade såväl informantundersökningar som respondentundersökningar, då vi ämnade undersöka hur den tysta diplomatin praktiskt utövas men även hur intervjupersonerna själva uppfattar fenomenet (ibid, s. 228).

Samtalsintervjuerna hade en semistrukturerad karaktär då vi på förhand hade ett antal frågor och ämnen vi ville skulle behandlas och besvaras (Denscombe 2009, s. 234). Detta såg vi som relevant för att lycka hålla oss till ämnet och få insikt i de värden vi valt att använda i vår normativa analys. Samtidigt kunde vi under intervjun ändra ordningsföljd på frågorna vi ställde för att våra intervjupersoner skulle kunna komma vidare i sina idéer och underlätta för att de skulle kunna tala om ämnena så utförligt som möjligt (ibid). Svaren var öppna och betoningen låg ständigt på att de intervjuade skulle utveckla sina synpunkter. Intervjuerna fördes även enskilt på grund av att intervjufrågornas karaktär såg olika ut.

Ett problem med den kvalitativa metoden vi härmed avser att använda är att: ”inriktning på täta beskrivningar och det ’förankrade’ eller ’grundade’ tillvägagångsättet är att det blir svårare att fastställa i vilken utsträckning den detaljerade djupstudien av relativt få enheter går att generalisera till andra liknande enheter” (Denscombe 2009, s. 399). Möjligen blir det svårt att generalisera slutsatser till andra fall på grund av att vår metod innehåller en kvalitativ ambition. Ett annat problem är även att ett större antal intervjupersoner hade gett oss en bredare bild av såväl fallet som den tysta diplomatin i generell bemärkelse men tidsbegränsningen fick oss att limitera oss till dessa två intervjuer.

På grund av det geografiska avståndet fördes samtalsintervjuerna över telefon. Telefonintervjuer är av naturliga skäl bättre när det handlar om svåra frågor som eventuellt behöver upprepas och förklaras. De minskar även risken när det gäller

missförstånd och att hantera språksvårigheter (Esaiasson et al. 2012, s. 236). Därav ville vi genomföra telefonintervjuer med våra intervjupersoner, vilket de var positivt inställda till. Båda våra intervjupersoner samtyckte även till att vi spelade in intervjuerna. Då de spelades in gav det oss en permanent och närmast fullständig dokumentation av det som sades under intervjun och vi kunde även gå tillbaka och lyssna på intervjuerna igen (ibid, s. 259). Därmed var ljudinspelningarna ett stort hjälpmedel, då vi ville tillföra vår undersökning en rättvisande dokumentation av vad våra intervjupersoner svarade.

2.3 Material

Vårt material har såväl normativ som empirisk karaktär. Det normativa materialet består å ena sidan av beskrivningar av hur diplomati bör bedrivas och när den tysta diplomatin anses vara bäst lämpad och å andra sidan hur ett demokratiskt samhälle bör vara organiserat med fokus på ansvarsutkrävande. Det finns av uppenbara orsaker relativt lite forskning kring tyst diplomati och mycket av det underlag som kunnat inhämtas om det diplomatiska arbetet är skrivet av tidigare diplomater där deras beskrivningar av diplomati står som ett komplement till de teoretiska texterna som framför allt talar om förhandlingsstrategier.

För att få en djupare insikt i fallet har vi använt oss av böckerna *Tyst diplomati* av Jens Odlander och *438 dagar* av Martin Schibbye och Johan Persson vilka båda beskriver händelseförloppet. Den sistnämnda boken används som material i inledningen och *Tyst diplomati* bidrar med material till avsnittet om tyst diplomati och effektivitet. Det empiriska materialet bistår med en beskrivning av det diplomatiska arbetet vilket vi anser behövs för att på ett övertygande sätt kunna föra argument i den normativa analysen. I inledningen används även tidningsartiklar som belyser den debatt där den undersökta värdekonflikten finns att hämta. Metodkapitlet och de normativa logikerna är hämtade ur Björn Baderstens bok *Normativ metod* vilket har varit en grundläggande vägvisare för uppsatsens utformning.

Vi är medvetna om att det material som inhämtats vid samtalsintervjuerna kan ha påverkats av intervjuareffekter då de intervjuade på förhand visste om att det var två studenter som samlade material för en uppsats och därav medvetet eller omedvetet kan ha förändrat sina svar (Esaiasson et al. 2012, s. 267). Denna effekt ser vi däremot ha liten påverkan på vår normativa analys och bör således inte vara något stort hinder för uppsatsens validitet. En annan problematik som vi är medvetna om kan sätta käppar i hjulet för oss är att uppsatsmetoden förutsätter att vi antar en neutral ansats (Bergström & Boréus 2005, s. 16-23). Att vara neutrala har vi därför försökt vara då vi angriper allt vårt material. Våra texter behöver dock alltid tolkas och varken vi eller texternas författare är helt neutrala på grund av den förförståelse vi och de besitter. Genom att föra tydliga argument och hänvisningar till materialet försöker vi här dock nå en så neutral ansats som möjligt (ibid).

3 Begreppsdefinitioner

3.1 Tyst diplomati

Många som är verksamma inom utrikespolitik är kritiska till begreppet tyst diplomati. Tyst diplomati har fått en negativ konnotation och flera anser att det ger en missvisande bild av praktiken (Intervju Anonym på UD 17/12-15). Det saknas även en klar definition av begreppet vilket ofta gör det problematiskt att förklara vad det är som menas vid användandet av begreppet tyst diplomati (Collins & Packer 2006, s. 10). För att få en tydligare bild av begreppet bad vi därav våra intervjupersoner att själva definiera vad de menar med tyst diplomati. Det framgick här att den tysta diplomatin är den vanligaste formen av umgänge mellan stater och internationella organisationer där normalfallet är att man för förtroliga samtal utanför offentligheten (intervju Odlander 4/11-15). Tyst diplomati innebär även att man fokuserar på resultaten av det man gör snarare än de politiska signalerna som sänds ut offentligt (Intervju Anonym på UD 17/12-15).

G.R. Berridge definierar i sin bok *Diplomacy: Theory and Practice*, diplomatins huvudsakliga syfte som möjliggörandet att nå utrikespolitiska mål utan våld, propaganda eller lag (G.R. Berridge 2010, s. 1). Diplomati i sig definieras därjämte ofta i termer av förhandlingar (Jönsson & Hall 2005, s. 82). En definition av specifikt tyst diplomati lyder vidare att det inte är hemlig diplomati det handlar om utan diskretion där målet är att skapa en förtroendeingivande miljö där parterna, utan press, kan väga intressen mot varandra och beakta olika lösningar. Att förhandlingarna sker utanför allmänhetens insyn förebygger risken att det skulle uppstå en låsning eller att någon part offentligt behöver tappa ansiktet (Collins & Packer 2006, s. 11).

Genom de definitioner vi fann utav tyst diplomati i litteraturen och de förklaringar vi fick genom intervjusvar har vi således i vår undersökning valt att utgå från följande definition av tyst diplomati:

Det diplomatiska arbetet på en inofficiell arena där diskreta samtal förs bakom stängda dörrar i strävan att skapa en förtroendeingivande miljö där man gemensamt ska kunna enas om en lösning som gynnar alla parter.

3.2 Effektivitet

Begreppet effektivitet kan användas och förstås på flertalet olika sätt. Effektivitetsbegreppet härstammar från ordet effekt som innebär att genomföra uppsatta mål till acceptabla kostnader (Wallenberg 1986, s. 83). Det vi talar om i vår undersökning är dock inte direkt ekonomisk effektivitet utan snarare tidseffektivitet följaktligen hur snabbt en diplomatisk lösning kan nås. Som utsänd diplomat har man ett allmänt mål om att skapa goda relationer vilket ligger i den ena vågskålen samtidigt som man vill finna en effektiv lösning. Att försöka bevara de goda relationerna upplevs inte som ett motsattsförhållande till effektivitet (Intervju Odlander 4/12-15). Effektivitet i diplomatiska förhandlingar tolkar vi därav som att man samtidigt som man söker en snabb lösning på en konflikt försöker bevara de goda relationerna för att i framtiden kunna arbeta effektivt i fråga om att nå smidiga lösningar på konflikter.

3.3 Ansvarsutkrävande

Ansvar är ett mångfacetterat begrepp, vilket i grunden handlar om att den ansvarige ställs till svars för sina handlingar inför någon (Statskontoret 2003, s. 15). Rätten att kunna utkräva ansvar av politiker och beslutsfattare kan ses som en viktig mekanism i ett demokratiskt samhälle, eftersom medborgarna ska styra politiken (Kumlin 2003, s. 5-6). Därigenom ska allmänheten kunna utkräva ansvar kring om deras förtroendevalda handlar ansvarsfullt, vilket delvis sker när politikerna tvingas prestera goda skäl för sina ställningstaganden (Lewin 2015, s. 97).

Vi definierar ansvarsutkrävande som massmediernas respektive det civila samhällets möjlighet till granskning av den tysta diplomatin. Där granskningen handlar om att medborgarna ska kunna vara säkra på att regeringens delegerade makt som bedrevs genom den tysta diplomatin hanterades på ett ansvarsfullt sätt.

4 Tidigare forskning

I avhandlingen *Reframing and Resolving Conflict, Israeli-Palestinian Negotiations 1988-1998* av Karin Aggestam diskuteras förhandlingsstrategier och vad som påverkar vilken typ av diplomati som bör användas vid internationella konflikter. Hon lyfter här fram den normativa strukturen som karakteriserar diskussionen kring modern diplomati där värdekonflikten mellan allmänhetens rätt att få veta vad som pågår och diplomaters hävdande av diskretionens nödvändighet står i fokus (1999, s. 136-142). Hon belyser här hur den tysta diplomatin som hon kallar "old diplomacy" kan ses som inskränkningar av demokratiska principer men samtidigt hur det ofta inte finns några gynnsamma alternativ till konfidentiella möten mellan förhandlare (ibid). Hon belyser vidare hur konfliktlösningar måste förstås med bakgrund mot dess tid och plats då det spelar stor roll för utformningen av förhandlingarna. Offentlig och tyst diplomati anses inte heller här stå i kontrast till varandra utan ses mer som komplement där de fyller olika funktioner (ibid). I de förhandlingar som uppmärksammas i avhandlingen hävdar Aggestam att förhandlingarna ledde till ett misslyckande på grund av att de karakteriserades utav bland annat misstro, konkurrensbetoning och avsaknaden av motivation att nå en överenskommelse. Den öppna diplomatin ledde dessutom här till flera låsningar (ibid, s.159). Hemliga möten söktes sedan istället när förhandlingarna involverade frågor om säkerhet, när eftergifter och kompromisser var problematiska, eller när de officiella förhandlingarna skulle komma att hamna i dödläge (ibid, s. 185).

I tidskriften *American Political Science Review* skriver Shuhei Kurizaki i sin artikel *Efficient Secrecy: Public versus Private Threats in Crisis Diplomacy* om när och varför privat kommunikation fungerar i fall av krissituationer. Han argumenterar här för att man inte kan dra direkta paralleller mellan låg grad av offentlig kommunikation och effektivitet av diplomati, då offentliga uttalanden inte krävs för att på ett effektivt sätt påverka den andra parten (Kurizaki 2007, s. 555). Den tysta diplomatin är här effektiv då den inte låser händerna på aktörerna och utan ger dem möjlighet att förhandla utan att behöva hängas ut (ibid). Kurizaki argumenterar för att när den tysta diplomatin är effektiv så är det till fördel för staten att undvika offentliga konfrontationer. Den tysta diplomatin anses här vara lika effektiv som öppen diplomati men att den leder till mindre kostnader i fråga om att väcka provokation hos allmänheten i den egna staten (ibid, s. 556).

5 Teori

I detta kapitel avser vi att redogöra för vårt teoretiska ramverk. Kapitlet inleds med en redovisning av tidigare forskningen vilket följs av att vi resonerar om hur tyst diplomati kan förstås utifrån värdena öppenhet och effektivitet. Därefter presenterar vi de normativa logikerna, vilka vi kopplar till värdena. Detta teoretiska ramverk blir relevant i vår normativa analys då det kan hjälpa oss att få en förståelse för om tyst diplomati i fallet av Schibbye och Persson kan rättfärdigas eller inte.

5.1 Tyst diplomati och effektivitet

I såväl våra utvalda teoretiska texter som i våra samtalsintervjuer och faktaböcker kan man utläsa flertalet argument som hävdar att den tysta diplomatin är den bäst lämpade vägen att gå för målsättningen att kunna föra effektiva förhandlingar. I sammanställningen och boken *Att föra världens talan* av Dag Hammarskjölds tal och uttalanden hävdas argumentet att enbart föra offentliga förhandlingar inte ger något resultat och det talas vidare om att en kombination av öppen och tyst diplomati bör tillämpas för att kunna nå en så effektiv förhandlingsform som möjligt (Hammarskjöld 2005, s. 132-133).

“Bakom stängda dörrar väger den mänskliga faktorn tyngre och förtroliga meningsutbyten är möjliga över eljest omöjliga gränser” (ibid, s. 134).

I boken *Options and techniques for quiet diplomacy* talar författarna om varför den tysta diplomatin skulle vara en effektiv förhandlingsstrategi. De skriver här att såväl som i ett förebyggande skede som i en reaktion till en direkt kris kan den tysta diplomatin angripa både den underliggande och den omedelbara faktorn till konflikt. Tyst diplomati kan vara en viktig del av processen för att skapa samarbete och dialog mellan olika grupper och därmed lägga grund för framtida hantering av konflikter genom fredliga metoder. Tyst diplomati bygger vidare på förtroende där den aktuella aktören måste kunna ses som den ärliga spelaren av alla parter och framgångsrik tyst diplomati beror som så mycket annat på val av rätt teknik (Collins och Packer 2006, s. 22).

I länder där mänskliga rättigheter inte uppfylls och yttrandefriheten är begränsad kan mikrofondiplomati med offentliga utspel skapa problem och vara rent kontraproduktivt och den tysta diplomatin har i dessa fall hävdats vara en mer framgångsrik väg att gå för att få fångar fria (Berggren 2008, s. 575). På ett

liknande sätt förklaras det i boken *Tyst diplomati* av Jens Odlander att högnivåkontakten först skedde i ett sent skede då ett fördömande av rättsprocessen hade gett förödande konsekvenser för de fängslade (Odlander 2014, s. 182). I idealfallet ska diplomati utövas utan att det märks och diplomatins tänkare betonar vikten av försiktighet, takt och diskretion som ett måste. (Berggren 2008, s. 49, 157).

I boken *Om krig och fred* av Karin Aggestam skrivs det om tre huvudsakliga hinder för att nå framgångsrika förhandlingar: missuppfattningar, bristen på den politiska viljan att nå en lösning och bristen på trovärdighet. För att komma runt detta problem betonas vikten av att parterna ska förstå varandra, att man som motpart ska lyckas övertyga den andra sidan om att en förhandlingslösning ger övervägande godare konsekvenser än konflikten och att man ska agera trovärdigt i fråga om att ge ut trovärdig information och anta trovärdiga åtaganden (Aggestam 2012, s. 181-184).

Vikten av att förhandlaren, diplomaten i det här fallet, förstår den andra sidan såväl språkligt och kulturellt som emotionellt framhävs av flera tänkare. Empati och aktörens förmåga att förstå hur det är att vara i den andra partens skor är essentiella för att kunna föra lyckade förhandlingar (Zartman & R. Berman 1982, s. 17). Utöver empati och förståelse framhäver Zartman och R. Berman i sin bok *The Practical Negotiator* tålamod, självsäkerhet, uppfinningsrikedom, uthållighet och en förmåga att bygga upp ett förtroende som viktiga egenskaper för att vara en god och effektiv förhandlare (Zartman & R. Berman 1982, s. 17-41). Även här framhålls en avslappnad atmosfär bort från förhandlingsborden som en byggsten för skapandet av goda relationer i ett led till att nå förhandlingsresultat (ibid, s. 29).

5.2 Tyst diplomati och ansvarsutkrävande

Problematiken kring värdet ansvarsutkrävande hade en central plats i diskussionen av den tysta diplomatin för att fria journalisterna Schibbye och Persson. Ansvarsutkrävandet och önskemål av öppenhet berättas utav både de intervjuade och visas i mediedebatten som ägde rum under tiden då journalisterna satt fängslade. Som vi beskrev i inledningen så var det en hel del människor som riktade kritik mot denna strategi då man inte visste vad som pågick bakom kulisserna och därigenom krävde tydligare uttalanden från regeringens sida (Baltscheffsky 2011). I nedanstående avsnitt vill vi illustrera hur relationen mellan medborgarna och ämbetsmännen i fallet kan tänkas varit problematisk då den ”tysta” diplomatin rimligen sluter sig för transparens mellan medborgare och ansvariga, vilket samtidigt är en avgörande förutsättning för ansvarsutkrävande.

Sverige har en lång tradition av transparens inom det offentliga. I antologin *Demokratins mekanismer* presenteras Staffan Kumlins delforskning *Finns det någon ansvarig?* där författaren behandlar problematiken om den demokratiska förutsättningen, ansvarsutkrävande mellan medborgare och politiker. Med utgångspunkt i att illustrera ansvarsutkrävandets vikt i ett demokratiskt samhälle

lyfter författaren fram ansvarsmodellen (2003, s. 102). Enligt ansvarsmodellen bör medborgarna blicka tillbaka på de utrikespolitiska beslut som tagits inom den tysta diplomatin tidigare. Därefter kan medborgaren bedöma om besluten varit lyckade eller inte, för att sedan kunna utvärdera om regeringen får dennes fortsatta förtroende eller inte (ibid, s. 92).

Kumlin beskriver tre punkter medborgare bör vara informerade om för att kunna utkräva ansvar av verksamma aktörer inom den tysta diplomatin (Kumlin 2003, s. 91-92). Kumlin menar att medborgaren behöver vara medveten om hur de utrikespolitiska resultaten sett ut. Det andra handlar om att medborgaren behöver veta vilken eller vilka aktörer som kan anses ansvariga för fallet, så medborgaren kräver ansvar av rätt personer. Det tredje, och där problematiken verkar mest framträdande i fallet om Schibbye & Persson, rör vetskapen om hur förhandlingarna ser ut, och om det fanns andra alternativ som varit bättre (ibid).

Kriterierna är centrala förutsättningar för att medborgarnas *informerade* uppfattningar skall kunna styra beslut inom de diplomatiska förhandlingarna och representanternas beslut. Om medborgarna inte är informerade kan detta leda till problematik vid deras försök att utkräva ansvar. Då ansvarsutkrävande i dessa fall baserar sig på ogrundade uppfattningar om hur den förda diplomatins resultat och ansvar såg ut (2004, s. 92). Den tysta diplomatin behöver därför bana väg för informationsflöden mellan medborgare och ansvariga för att medborgarna överhuvudtaget ska kunna utkräva ansvar, vilket pekar åt vad Berggren kallar ”public diplomacy” (2008, s. 170). Public diplomacy menar Berggren handlar om att statsmakten har ett intresse av och ett ansvar för att egna medborgare (ibid.).

Under första världskriget kunde man tydligt se att man ville ha en ny typ av diplomati som inte genomsyrades av hemliga kontakter och inskränkningar av ansvarsutkrävande metoder (Berggren 2008, s. 169). Förespråkare för öppna förhandlingar är bland annat Woodrow Wilson, som i sin första punkt i fredsfördragets begynnelseartiklar fastslår att det inte längre bör finnas några privata internationella överenskommelser utan att den diplomatiska processen bör fortgå öppet och offentligt (ibid, s. 169):

Öppna fredsfördrag som tillkommit i öppna förhandlingar; därefter får inte finnas några privata internationella överenskommelser av något slag utan den diplomatiska processen ska fortgå öppet och offentligt (Berggren citerar Woodrow Wilson, s. 169).

Den totala öppenhet som Woodrow Wilson verkade illustrera menar att utrikespolitiken ska vara transparent och tillgänglig för samtliga medborgare för att man ska förstå bakgrunder och målsättningar angående fallet om Schibbye & Persson (Berggren 2002, s. 170). Denna information och målsättning menar Kumlin, tillsammans med flera andra forskare, är en förutsättning för att medborgare ska kunna utkräva ansvar i diplomatiska förhandlingar (Kumlin, 2003, s. 85).

I boken *Medborgardemokratin och eliterna* betonar Lennart Lundqvist att för medborgardemokratin är all information om diplomatiska förhandlingar betydelsefull. Detta gäller i hög grad information från ämbetsmännen som var inblandade i fallet, vilka representerar kärnan i sakkunskap i denna offentliga fråga (2001, s. 233). Lundqvist menar att: ”Medborgarna är för sina ställningstaganden oerhört beroende av vad ämbetsmännen har att säga, och att

verksamma politiker i fallet försöker tysta medborgarna är en för den politiska demokratin en direkt farlig åtgärd” (2001, s. 233).

5.3 Normativa logiker

I boken *Normativ metod* hävdar Björn Badersten att användandet av en normativ analys förutsätter en argumentation om tyst diplomati kan rättfärdigas eller inte (2006, s. 107). Dessa normativa argument handlar om att värdera olika frågor mot bakgrund av vad som är önskvärt. Argumentationen handlar därför om att resonera på olika sätt utifrån fyra olika logiker (Badersten 2006, s. 107). Den första logiken Badersten belyser är *pliktetik* som handlar om att handlingen värderas utifrån att den utgör en handling i sig själv. Därigenom tas inte hänsyn till konsekvenser, utan endast handlingen som sådan. Den andra logiken, *konsekvensialism*, handlar å andra sidan om att värdera en handling utifrån just konsekvenser och effekter. Ytterligare en logik är den så kallade *lämplighetslogiken*, inom vilken en handling rättfärdigas utifrån om handlingen är lämplig givet de omständigheterna som råder. Den sista logiken Badersten kastar ljus på är *kontraktualismen*. Denna logik handlar om att värdera en företeelse mot bakgrund av att den uttrycker ett kontrakt mellan självständiga människor (2006, s. 108).

I vårt pendlande mellan olika logiker angående vilka/vilken vi ser som mest fruktbar för undersökningen, så hamnade vi slutligen i konsekvensialismen och pliktetiken. Konsekvensialismen sägs vara aktuell i sammanhang som är bredare och inte strikt moraliska (Badersten 2006, s. 116), vilket därav gör den speciellt applicerbar i fallet om den tysta diplomatin kan rättfärdigas mot bakgrund av värdet effektivitet, men också värdet ansvarsutkrävande. Den pliktetiska logiken grundar sig å andra sidan ofta i värden om demokratiska rättigheter (ibid, s. 112), vilket är relevant i vårt fall om ansvarsutkrävande. Dock blir denna logik problematisk i vår analys om effektivitet, vilken vi därav valt att eliminera.

5.3.1 Konsekvensialism

Inom konsekvensialismen står handlingens följder i centrum. Utgångspunkten är därför att handla så att konsekvenserna av ens handlingar blir så goda som möjligt (Badersten 2006, s. 114). Inom konsekvensialismen finns det inga absoluta sanningar om handlingar är goda eller onda i sig själva (som pliktetiken hävdar), snarare är resultatet och konsekvensen det som räknas. Att exempelvis ljuga kan vara önskvärt, så länge det leder till goda resultat. Goda resultat handlar närmare bestämt om att handlingen åstadkommer ett minst lika stort överskott av gott som något annat möjligt handlingsalternativ (ibid). Dessa tankar kan eventuellt kännas igen från utilitarismen, som har det dominerande uttrycket för

konsekvensialismen. Inom utilitarismen är det goda, rätta eller önskvärda detsamma som nytta. Goda handlingar definieras därför som sådana handlingar som skapar nytta i samhället, där en handling ska försöka ge största möjliga lycka åt största möjliga antalet människor (2006, s. 114).

Perspektivet beskrivs ibland som att ”ändamålen helgar medlen”, där kontroversiella metoder kan vara nödvändiga för att nå goda effekter (Badersten 2006, s. 114). Då vi försöker få en förståelse för om tyst diplomati kan rättfärdigas i fallet av friandet av journalisterna Schibbye & Persson ser vi nyttofokuset inom utilitarismen som en viktig utgångspunkt för att kunna besvara frågeställningen.

5.3.2 Deontologi

Immanuel Kant är pliktetikens främsta förespråkare. Kant menade att etik bör handla om vissa handlingsföreskrifter som ska vara obetingat bindande för alla och en var (Badersten 2006, s. 109). Den pliktetiska logiken (också kallad deontologiska logiken) ger därför inte utrymme för hänsyn till vilka effekter en handling ger. Handlingen värderas som ond eller god utifrån ett antal redan på förhand formulerade värden eller principer, vilka ska betraktas som okränkbara och som i alla lägen ska värnas (Badersten 2006, s. 109-110). Brott mot dessa värden och principer ska alltid fördömas. Därav tar logiken sitt avstamp i tillämpning av strikt etiska eller moraliska sammanhang (2006, s. 110-111). Deontologin talar inte om vilka värden, plikter eller rättigheter som är önskvärda och som ska ligga till grund för ett normativt resonemang. Logiken ger på så sätt ingen värdesubstansiell vägledning: den anger bara resonemangets form eller på det sätt vi ska resonera (ibid, s. 112). I vår analys använder vi värdet ansvarsutkrävande som en plikt och som det önskvärda utifrån den pliktetiska logiken.

6 Analys

I detta kapitel analyseras materialet utifrån det teoretiska ramverket samt de kvalitativa intervjuerna vi genomfört. Givet att-analysen är indelad i två avsnitt. Det första behandlar frågan om den tysta diplomatin kan rättfärdigas, mot bakgrund av effektivitet och ansvarsutkrävande, utifrån ett konsekvensetiskt perspektiv, varav det andra avsnittet utgår från ett pliktetiskt perspektiv.

6.1 Konsekvensetisk givet att-analys

6.1.1 Effektivitet som överordnat värde

Den första frågan vi kommer att ställa lyder: givet ett konsekvensetiskt perspektiv med effektivitet som överordnat värde, kan den tysta diplomatin rättfärdigas i fallet av Johan Persson och Martin Schibbye? Svaret på frågan går övervägande åt ett visst håll men det finns även här motsättningar som kommer att belysas nedan. Den tysta diplomatin kan här rättfärdigas om konsekvenserna innebär att förhandlingarna har lett till en så effektiv lösning som möjligt (Badersten 2006, s. 114).

Under teoriavsnittet betonas framförallt vikten av att skapa ett förtroende och förmågan att förstå den andra parten som essentiella delar för att nå effektiva förhandlingslösningar. På frågan om varför man använder sig utav tyst diplomati svarar Jens Odlander att det för det första är för att det är det normala tillståndet av diplomati och vidare för att man ska kunna uttrycka sig på ett friare sätt och för att man ska kunna känna ett förtroende (Intervju Odlander 4/12-15). Förtroendet är som vi kan se ett begrepp som återkommer när vi talar om möjligheten att nå effektiva lösningar och den tysta diplomatin ses här som det starkaste verktyget för att bygga upp detta förtroende. Som ett exempel så fanns det på grund av biståndsarbetet med Etiopien en väldigt god kontakt med en professor som kom att spela en viktig roll i arbetet med benådningen (Intervju Odlander 4/12-15). Denna kontakt ville inte vara med i offentligheten och den tysta diplomatin möjliggjorde här för en taktik som en öppen diplomati inte hade kunnat använda. Diplomaten som befinner sig på plats har dessutom en helt annan erfarenhet och större förmåga att förstå den andra parten vilket betonas som ett viktigt element i förhandlingar av såväl Aggestam som Zartman och R. Berman.

Såväl Jens Odlander som vår intervjuperson på UD hävdar att den tysta diplomatin var den lämpligaste vägen att gå för att nå så goda resultat som möjligt. Etiopien hävdade in i det sista att det mediala och det opinionsmässiga trycket måste lägga sig för att de skulle kunna agera i enlighet med deras processer för att kunna benåda och släppa Johan och Martin (Intervju Odlander 4/12-15). På frågan om den tysta diplomatin i efterhand ansågs vara rätt väg att gå säger vår intervju person på UD att alla som var involverade i fallet är ganska överens om att det inte hade gynnat Johan och Martin om man hade uttalat sig mer offentligt (Intervju anonym på UD 17/12-15).

Dessa svar tolkar vi som att de anser att en öppen diplomati i det här fallet hade lett till en låsning av förhandlingarna vilket stöds av Berggrens beskrivning av den kontraproduktiva effekten av mikrofonpolitik i fall där man ämnar få tillfångatagna personer fria i länder med begränsad yttrandefrihet. Vilket stöds av beskrivningen i boken *Tyst diplomati* där högnivåkontakt ett tidigt skede ansågs skulle ge ödesdigra konsekvenser för de fängslade (Odlander 2014, s. 182). Den etiopiska politiska ledningen uttryckte att det offentliga trycket inte spelade dem någon som helst roll och att de inte skulle komma att agera under press, det offentliga trycket sa de istället enbart störde processen (Intervju Odlander 4/12-15). Detta visar således ytterligare på vikten av den tysta diplomatin i fallet där avsaknaden av förtroliga samtal troligtvis hade lett till ineffektiva konsekvenser. Den tysta diplomatin kan i det här fallet ha löst den problematik som ett offentligt agerande möjligtvis hade skapat.

Vår intervjuperson på UD berättar vidare att man bör använda tyst diplomati när man vill uppnå ett visst konkret resultat och anser att det resultatet är viktigare än att kommunicera ett visst politiskt budskap medialt. Att kommunicera åsikter som berör de politiska aktörerna offentligt kan hämma ett visst resultat (Intervju anonym på UD 17/12-15). I vårt utvalda fall var det många uppgiftslämnare som sa att detta istället skulle lösa sig i just en anda av goda relationer (Intervju Jens Odlander 4/5-15).

Vidare kan den tysta diplomatin i det här fallet ha lett till effektivitet då den har hjälpt att komma runt de hinder för framgångsrika förhandlingar som formulerats av Aggestam där förståelse, politisk vilja och trovärdighet är grundläggande för lyckade resultat (Aggestam 2006, s. 181-184). Den tysta diplomatin har här en större förmåga att komma runt dessa hinder på ett sätt som öppen diplomati kan ha svårt för.

Effektivitet i diplomatiska avseenden innebär som vi beskriver under vår begreppsdefinition även ett bibehållande av goda relationer. Fallet med Johan Persson och Martin Schibbye påverkade relationen länderna sinsemellan under den aktuella tidperioden men idag är händelsen mer en del av vår historia där de länderna är överens om att det är avklarat (Intervju anonym på UD 17/12-15). Konsulära fall hanteras nu med kunskap om hanteringen av fallet med Johan Persson och Martin Schibbye men att det har påverkat relationen mellan länderna idag kan man inte säga (Intervju anonym på UD 17/12-15). Den tysta diplomatin konsekvenser tolkar vi härav som i enlighet med Collins och Packers beskrivningar av den tysta diplomatin som en viktig del av processen att skapa samarbete och dialog och lägga grund för framtida hantering av konflikter genom fredliga metoder (Collins och Packer 2006, s. 22). Konsekvenserna av den tysta diplomatin kan således även beskrivas som ett bevarande av den relation som fanns mellan länderna innan fallet. Med effektivitet som överordnat värde kan den tysta diplomatin i det här avseendet därav rättfärdigas då konsekvenserna är

övervägande goda i fråga om bevarandet av de goda relationer som är en viktig grundpelare för att nå konsensus och effektiva lösningar på konflikter.

Om den tysta diplomatin inte leder till effektivitet kan den däremot inte rättfärdigas, dess normativa status beror på konsekvenserna av dess aktörers agerande. Här uppstår dock en problematik i att det är omöjligt att påvisa vad en öppen diplomati med offentliga förhandlingar hade lett till för konsekvenser. Vi kan enbart anta utifrån vårt material att ett offentligt agerande hade lett till ineffektiva konsekvenser men om och hur pass mer effektiva de tysta förhandlingar var i förhållande till hur offentliga förhandlingar hade varit är omöjligt att påvisa. Tyst diplomati är i sig är ingen etablerad modell utan man väljer i varje ärende hur man ska gå till väga (Intervju anonym på UD 17/12-15). Att tyst diplomati skulle vara effektivt i sig är därmed inte möjligt att bevisa utan varje fall är unikt. Omständigheter och det individuella agerandet spelar därigenom en stor roll för om en effektiv lösning ska kunna nås eller ej. Effekterna av det diplomatiska arbete ska vidare inte överskattas men det mesta tyder trots allt i vårt fall på att den tysta diplomatin ledde till goda och effektiva konsekvenser varpå vi anser att den under detta avsnitt kan rättfärdigas.

6.1.2 Ansvarsutkrävande som överordnat värde

Den andra frågan som ställs lyder: Givet att ansvarsutkrävande premieras utifrån ett konsekvensetiskt perspektiv, kan den tysta diplomatin rättfärdigas? Den tysta diplomatin kan rättfärdigas om dess konsekvenser innebär att förhandlingarna har lett till en lösning med ett så stort ansvarsutkrävande som möjligt (Badersten 2006, s. 114). Ansvarsutkrävande är ett värde som bäst lämpar sig för en analys i pliktetiska termer men i vårt specifika fall av tyst diplomati ansåg vi här att det trots sin komplicerade karaktär var fruktbart att göra en analys av värdet även i konsekvensetiska termer.

Konsekvenserna av den tysta diplomatin blev i detta fall att journalisterna friades vilket gjorde att en övergripande informationsmängd presenterades för allmänheten om hur den tysta diplomatin användes som metod. Bland annat publicerades två faktaböcker om fallet med diplomaten respektive journalisterna själva som författare (*Tyst diplomati* av Odlander och *438 dagar* av Schibbye & Persson). Medborgarna tillägnades därmed information, vilket är en förutsättning för att kunna utkräva ansvar. Kumlin belyser hur information är en ytterst viktig förutsättning för att medborgare ska kunna utkräva ansvar (Kumlin 2003, s. 92). Informationsflöden mellan den offentliga nivån och medborgare växte fram, som ett resultat av att den tysta diplomatin lyckats fria journalisterna. Badersten menar att strategier om tyst diplomati kan rättfärdigas så länge konsekvenserna är att ansvarsutkrävande uppnås (2006, s. 114).

I vår intervju med Odlander berättar han att det inte var möjligt att ständigt informera de svenska medborgarna om vad som pågick om journalisterna skulle frias. Förhandlingarnas karaktär förutsatte att diplomaten arbetade bakom kulisserna då bland annat utrikesministern för Etiopien tillslut ville dämpa det mediala trycket (Intervju Odlander, 4/5-15). Trots att ansvarsutkrävande därmed inte var högst prioriterat, blev det dock tydligt att konsekvenserna av fallet ledde

till att medborgarna fick information om förhandlingsprocesserna, vilket kunde bana väg för medborgarna att utkräva ansvar av aktörerna av den tysta diplomati som fördes (Kumlin, 2003, s. 92). Enligt konsekvensetiken kan inskränkande av ansvarsutkrävande vara acceptabelt om det slutligen genererar goda effekter för ansvarsutkrävandevärdet (Badersten, 2006, s. 114).

Public diplomacy menar Berggren handlar om att statsmakten har ett intresse av och ett ansvar för att egna medborgare ges möjlighet att ta del av viktiga förlopp och händelser (2008, s. 170). Konsekvensen av att den tysta diplomatin använts som strategi blev att journalisterna friades. Detta i sin tur resulterade i att medborgarna fick ta del av viktiga händelser i böckerna som publicerades samt i presskonferenser och andra mediala framträdanden som gjordes av de inblandade i fallet. Den konsekvensialistiska logiken handlar om att ”ändamålen helgar medlen”, där just kontroversiella metoder kan vara en förutsättning för att nå goda effekter (Badersten 2006, s. 117).

Värdet ansvarsutkrävande och argumentationslinjen konsekvensialism har ingen logisk koppling, vilket gör analysen svårhanterlig. Dock vill vi visa att den tysta diplomatin i just detta specifika fall ledde till att en omfattande del information blev tillgänglig för medborgarna efter fallet. Vilket resulterar i att konsekvenserna av den tysta diplomatin gjorde det möjligt för medborgarna att utkräva ansvar av vad som gjordes bakom kulisserna. Därigenom menar vi att den tysta diplomatin med ansvarsutkrävande som överordnat värde kan rättfärdigas utifrån konsekvensialismen.

6.2 Pliktetisk givet att-analys

6.2.1 Effektivitet som överordnat värde

Under vårt tredje analysavsnitt skulle vi ha ställt frågan som lyder: givet ett pliktetiskt perspektiv där effektivitetsvärdet är överordnat, kan tyst diplomati rättfärdigas? Här uppstår dock ett problem i relationen mellan begreppen. Att kombinera pliktetiken med värdet effektivitet blir problematiskt då det nämligen inte går att finna en logisk beröringspunkt dem emellan. Som vi har definierat effektivitet under punkt 1.2.4 är begreppet tätt sammankopplad med resultatet av ett handlande. Genomförandet av en given att-analys med pliktetiken som normativ logik leder således inte till produktiva utfall. Resonemanget skulle komma att lyda att det är diplomaters plikt att vara effektiva i sitt arbete och att det faktum att de är effektivt skulle vara gott i sig, oberoende dess konsekvenser. Plikten att vara effektiv innebär dock oundvikligt en skyldighet att nå mål och leverera resultat. Plikten blir här att uppnå önskade effekter vilket är ett resonemang som som landar i konsekvensetiska termer och som således blir svårt att utveckla under ett deontologiskt avsnitt. Ett alternativ skulle här kunna vara att använda sig utav en annan normativ logik eller kombinera givet att-analysen med flera analysmodeller där värdet effektivitet lämpar sig bättre. Vi vill dock undvika

att vår analys känns påtvingad och tillkonstlad och väljer till förmån för en tydlig analysdel att lämna detta avsnitt här.

6.2.2 Ansvarsutkrävande som överordnat värde – pliktetiken

Utifrån det teoretiska kapitlet kan värdet ansvarsutkrävande förstås som en viktig del av en demokrati. Plikten föreskriver att ansvariga aktörer inom den tysta diplomatin i fallet om Johan Persson & Martin Schibbye ska handla i linje med att medborgarna ska kunna utkräva ansvar. Enligt det pliktetiska perspektivet ska dessa på förhand formulerade plikter vara okränkbara (Badersten 2006, s. 111). Därför blir det tämligen svårt att rättfärdiga den tysta diplomatin utifrån värdet ansvarsutkrävande mot bakgrund av den pliktetiska logiken.

Teorikapitlet illustrerar vikten av transparens i den offentliga verksamheten genom informationsflöden mellan medborgare och ämbetsmän, vilket är ett medel för att medborgare ska kunna utkräva ansvar. Mot bakgrund av dessa teorier frågade vi Jens Odlander hur han ser på medborgarnas försök att utkräva ansvar i mediala kontexter under tiden fallet utspelade sig. Diplomaten berättar att det självfallet låg i hans intresse att uttala sig om vad som hände vid olika skeenden för att kunna informera allmänheten om vad som pågick, vilket han också gjordes i vissa sammanhang (Intervju Odlander 4/5-15). Samtidigt berättade Odlander att utrikesministern för Etiopien inledningsvis varit förstående inför dessa uttalanden. Dock ville samma minister i ett senare skede att det mediala och opinionsmässiga trycket skulle lägga sig. Meles Zenawi menade att de annars inte kunde agera i enlighet med sin process för att släppa Johan & Martin (Intervju Odlander 4/5-15). Lundqvist betonar samtidigt att medborgarna för sina ställningstaganden är oerhört beroende av vad ämbetsmännen har att säga, att verksamma politiker i fallet ville tysta medborgare är, för ansvarsutkrävandet, en direkt farligt åtgärd (2001, s. 233). Då det mediala trycket behövde dämpas, för att effektiva förhandlingar skulle kunna bedrivas, inskränkte detta på värdet om medborgarnas ansvarsutkrävande av offentlig verksamhet. Då information från aktörerna inom den tysta diplomatin inte fanns, kunde medborgarna heller inte utkräva ansvar. Detta skulle kunna tolkas som ett argument för att ansvarsutkrävande utifrån den pliktetiska logiken gör tyst diplomati svår att rättfärdiga, då plikten om ansvarsutkrävande ständigt ska upprätthållas (Badersten 2006, s. 111).

Medborgarnas beroende av vad ämbetsmännen hade att säga under fallet då journalisterna satt fängslade betonar även vår intervjuperson på UD, då han menar att strategin om tyst diplomati skapade mycket frustration på grund av att informationen från de ansvariga upplevdes som bristfällig (Intervju anonym på UD 17/12-15). Intervjupersonen förklarar vidare att frustrationen inte minst fanns bland Johan och Martins anhöriga och journalistkollegor (ibid). Denna frustration går hand i hand med kritiken om transparens i den offentliga verksamheten som även fanns hos svenska medborgare.

Diplomaten menar att kritiken mot förandet av tyst diplomati i fallet om Schibbye och Persson ofta grundade sig i den mänskliga faktorn av nyfikenhet, där det är lätt att misstänkliggöra ur ett okunnigt perspektiv och där man antar att den relativa tystnaden innebär passivitet (Intervju Odlander 4/12-15). Detta kan

kopplas till forskaren Kumlins påståenden om brist på informationsflöden mellan ansvariga aktörer och medborgare, då medborgarna i dessa fall utkräver ansvar på basis av ogrundade uppfattningar om politiska resultat och politiskt ansvar (2004, s. 92). Att medborgare var nyfikna och okunniga samt upplevde att den tysta diplomatin fördes på ett ineffektivt sätt skulle kunna exemplifiera den rådande bristen på information. Utifrån den pliktetiska logiken ska dock ansvarsutkrävande ständigt överordnas (Badersten 2006, s. 111).

Vår informant på UD påtalar att samtliga som var involverade i fallet är ganska överens om att det inte hade gynnat journalisterna i fallet om man hade uttalat sig mer offentligt (Intervju anonym på UD 17/12-15). Tyst diplomati innebär just att resultaten står i centrum snarare än de politiska signalerna som sänds ut offentligt (ibid.) Även om de tysta förhandlingarna skulle leda till mer effektiva lösningar för att få ut Johan Persson & Martin Schibbye kan strategin dock inte rättfärdigas utifrån den pliktetiska logiken. Det är enligt detta synsätt essentiellt att diplomatiska förhandlingar premierar ansvarsutkrävande. Oavsett eventuella negativa konsekvenser på andra värden, såsom att effektivt få journalisterna fria (Badersten 2006, s. 110). Ur ett pliktetiskt synsätt är det snarare av vikt att utrikespolitiken, policyn, skall vara styrande och tillika transparent och tillgänglig för samtliga medborgare för att man ska förstå bakgrunder och målsättningar angående fallet om Schibbye & Persson (Berggren 2008, s. 170).

Forskaren Kumlin hävdar att ansvarsmodellen utgår från att medborgare blickar tillbaka på tidigare politiska resultat när de skapar sig en uppfattning om regeringen tagit ansvar eller inte (2003, s. 85). Under tiden då journalisterna satt fångslade röntes en rädsla hos medborgarna att ett ouppklarat fall likt Dawit Isaak i Eritrea skulle upprepa sig (Sjöholm 2011). Utifrån att regeringen ännu inte lyckats fria Isaak efter 14 år av tysta diplomatiska förhandlingar är det logiskt att ansvarsförespråkare ifrågasätter metoden strategierna inte varit fungerande i tidigare fall (Kumlin 2003, s. 85). Därför är det enligt ansvarsförespråkare av relevans att de diplomatiska förhandlingarna är öppna inför allmänheten, så medborgare har insyn och kan utkräva ansvar under fallets förlopp.

Även om föreställningen att diplomatiska förhandlingar inte skulle kunna genomföras framgångsrikt framför mikrofonen (Berggren 2002, s. 170), så handlar alltså inte det pliktetiska synsättet om vilka konsekvenser den tysta diplomatin kan generera, utan att den moraliska plikten, i det här fallet ansvarsutkrävande, ständigt bör följas vilket inte skedde i detta fall (Badersten 2006, s. 107).

6. 3 Resultat

I ett sista avsnitt av analysen sammanställer vi här de resultat vi har fått fram för att ge en tydligare överblick över de svar vi har fått fram till vår frågeställning. Vi är medvetna om att våra resultat kan te sig såväl mångfasetterade som tvetydiga vilket blev en naturlig påföljd av att vi analyserar ett så komplext begrepp som

tyst diplomati med värden som har bred innebörd. Som modellen nedan visar så beror svaret på frågan om tyst diplomati kan rättfärdigas eller inte på vilket värde som appliceras och vilken normativ logik som tillämpas. Det blev tydligt hur värdena föreföll sig ha en logisk koppling till var och en av de normativa logikerna, där värdet effektivitet naturligt kunde analyseras genom konsekvensialismen och där ansvarsutkrävande hade en mer logisk koppling till deontologin. Ansvarsutkrävande kunde anpassas till konsekvensialismen men värdet effektivitet hade i sin tur en för stark koppling till påföljder för att ett fruktbart resultat här skulle kunna läsas ut under deontologin. Pliktetiken är mer svartvit i sitt synsätt där enbart ett värde kan stå i fokus och som lägger grund för vad som är rätt och fel. Detta gör att svaret under avsnittet om ansvarsutkrävande och deontologin är det enda som är relativt otvetydigt. Konsekvenser av ett handlande är mer diskutabla och svaren under det avsnittet innefattar därför flera olika resonemang. I vår figur har vi svarat Ja eller Nej beroende av vad som har varit mest framträdande.

	Konsekvensialism	Deontologi
Effektivitet	Ja	-
Ansvarsutkrävande	Ja	Nej

Figur 1. Kan tyst diplomati rättfärdigas?

7 Diskussion

Syftet med vår uppsats var att belysa en av de värdekonflikter som ligger till grund för debatten kring tyst diplomati. För att på ett tydligt sätt kunna uppnå vårt syfte valde vi ut fallet om Martin Schibbye och Johan Persson då det gav oss tillgång till relativt mycket material kring ett fenomen som annars är svårutforskat. Fallet ligger dessutom relativt nära i tiden och liknar många andra situationer vilket gör det såväl samhällsligt relevant som relevant för fortsatt forskning. Metoden som uppsatsen vilar på är en normativ givet att-analys och modellen är uppdelad i fyra analysavsnitt, där samtliga delar är av vikt för att nå svar på frågeställningen. Metoden har även en kvalitativ ambition med intervjuer. Undersökningen består också av ett teoretiskt ramverk där vi belyser värdena i en teoretisk kontext samt de normativa logikerna, konsekvensialism och deontologi. Våra resultat visar på att svaren blir olika beroende på vilket värde man väljer att premiera i den normativa analysen, vilket i sin tur reflekterar de olika åsikter som finns kring ämnet. Vilket värde medborgare väljer att sympatisera med speglar vilken typ av diplomati som anses bör föras av regeringen.

Vill vi kunna lita på den tysta diplomatin där förtroendet mellan aktörer kan spela en stor roll för diplomatins effektivitet och lita på att våra utsända diplomater gör sitt yttersta i varje situation även om det sker obehövt bakom kulisserna? Eller vill vi att vi som medborgare ska kunna ha inblick i varje del av processen för att med säkerhet veta att någonting görs trots att det skulle kunna hämma utfallet?

Under vårt syfte skriver vi att vi anta en neutral ansats och vi har därför inte tagit ställning i frågan om vilket värde eller perspektiv som bör premieras. Varje fall är trots likheter som vi tidigare nämnt unikt och en analys med ett annat fall som utgångspunkt hade kunnat ge annorlunda resultat. Detta var ett fall med lyckad utgång varpå effektiviteten av tyst diplomati i vår analys höjs. Ett fall med olycklig utgång eller utan resultat hade uppenbart gett ett annat svar på vår frågeställning. Vår uppsats kan dock, tillsammans med tidigare forskning, visa hur värdekonflikten mellan effektivitet och ansvarsutkrävande spelar en väsentlig roll i förändring av tysta diplomatiska förhandlingar.

Det kan sägas att denna uppsats kan kopplas till Aggestams studie om att det i modern diplomati föreligger en värdekonflikt, där både allmänhetens rätt att få veta vad som pågår och diplomatens hävdande av diskretionens nödvändighet står i fokus (1999, s. 136-142). I linje med vår uppsats är det tydligt att ansvarsutkrävande och effektivitet, inte nödvändigtvis behöver vara varandras direkta motpol, men att problematik föreligger kring hur diplomatiska förhandlingar bör utföras utifrån denna värdekonflikt. Aggestam påpekar samtidigt hur den öppna diplomatin ledde till låsningar av förhandlingar (ibid s. 185). I vår studie framkommer liknande resultat då öppna förhandlingar, i den bemärkelse att media har insyn i förhandlingarna, sågs som problematiskt av diplomaten i fallet själv, samt vår intervjuade på UD och vår teoretiska del om diplomati. Här framkommer att en öppen kommunikation skulle leda till ineffektivitet av att lyckas få journalisterna fria. Därav är det relativt uppenbart att

vår studie är ett fall av hur konflikten mellan ansvarsutkrävande och effektivitet i diplomatiska förhandlingar ständigt verkar närvarande.

Vår analys om tyst diplomati utifrån effektivitet och ansvarsutkrävande befäster också Kurizaki studieresultat om att tyst diplomati inte är effektiv då den låser händerna på aktörerna, utan ger dem möjlighet att förhandla utan att behöva hängas ut (ibid). Kurizaki argumenterar för att när den tysta diplomatin är effektiv så är det till fördel för staten att undvika offentliga konfrontationer (ibid, s. 556). Värdet ansvarsutkrävande i vår studie anses som en demokratisk rättighet men blir mindre användbar i tysta förhandlingar då informationsflöden mellan medborgare och aktörer inom fallet är svåra att ständigt uppnå, i försöket om effektiva förhandlingar.

Tyst diplomati är ett relativt outforskat område och vi uppmuntrar därför till vidare studier kring ämnet där vi hoppas på att vår uppsats kan bistå med värdefullt material. Ett förslag skulle vara att samla in mer statistik kring såväl lösta som ännu ej uppklarade fall i ett försök att finna de komponenter som påverkar utfallen i högsta grad vilket skulle ge ytterligare tyngd till svaret på om tyst diplomati kan rättfärdigas.

8 Referensförteckning

- Aggestam, Karin & Höglund, Kristine (red.), (2012) Om krig och fred: en introduktion till freds- och konfliktstudier, 1. Uppl., Studentlitteratur, Lund
- Aggestam, Karin (1999). *Reframing and Resolving Conflict. Israeli-Palestinian Negotiations 1988-1998*. Lunds universitet
- Nelson, Keith, 1995. "East is East and West is West: Informalization in the Age of Interdependence", *Peace and Conflict Studies* vol. 2, nr 2, s. 3-31.
<http://www.trenton.edu/~psn-dpcs/contents/v2n21tmI>. 19 augusti 1996.
- Badersten, Björn (2006). *Normativ metod: att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur
- Baltscheffsky, Sussanna, 21 december 2011, Svenska dagbladet
<http://www.svd.se/reportrar-utan-granser-hart-slag-mot-den-tysta-diplomatin>
hämtad: 15/12-15
- Berggren, Håkan (2008). *Första försvar: diplomati från ursprung till UD*. Stockholm: Atlantis
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3., [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Berridge, Geoff R. (2010). *Diplomacy: theory and practice*. 4. ed. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan
- Collins, Craig & Packer, John (2006). *Options and techniques for quiet diplomacy*. Sandöverken: Folke Bernadotteakademien
- Committé to protect journalists (CPJ), 2015
<https://www.cpj.org/imprisoned/2014.php>
hämtad: 17/12-15
- Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (red.) (2012). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Gilljam, Mikael & Hermansson, Jörgen (red.) (2003). *Demokratins mekanismer*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Hamarskjöld, Dag (2005). *Att föra världens talan: tal och uttalanden*. Stockholm: Atlantis
- Odlander, Jens (2014). *Tyst diplomati: berättelsen om hur journalisterna Johan Persson och Martin Schibbye blev fria*. Stockholm: Atlantis
- Persson, Johan & Schibbye, Martin (2013). *438 dagar: vår berättelse om storpolitik, vänskap och tiden som diktaturens fångar*. Göteborg: Offside Press
- Reglering av ansvar och ansvarsutkrävande* (2003). Stockholm: Statskontoret

- Jönsson, Christer & Hall, Martin (2005). *Essence of diplomacy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Kurizaki, Shuhei, 2007. Efficient Secrecy: Public versus Private Threats in Crisis Diplomacy.
American Political Science Review. Vol. 101, No. 3 543-558.
DOI: 10.1017/S0003055407070396
- Lewin, Leif (2015). *Statsvetenskapens grunder*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lundquist, Lennart (2001). *Medborgardemokratin och eliterna*. Lund: Studentlitteratur
- Sjöholm, Gustav, 21 december, 2011, Svenska Dagbladet
http://www.svd.se/tu-kritik-mot-bildts-agerande_6724713
hämtad: 15/12-15
- Wallenberg, Jan (1986). *Effektiv demokrati*. 1. uppl. Stockholm: Liber Förlag
- Zartman, I. William & Berman, Maureen R. (1982). *The practical negotiator*. New Haven: Yale U.P
- Örn, Torsten (2002). *Varför diplomati?: ett kulturhistoriskt perspektiv*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

8.1 Förteckning över intervjuer

Anonym, 17/12 - 15, verksam på UD

Odlander, Jens, 4/12 - 15, diplomat, verksam i Etiopien under tiden av fallet.

9 Bilaga

Intervjufrågor Jens Odlander

1. Vad innebär tyst diplomati för dig?
2. Vad skulle du säga var de största orsakerna till att du använde dig utav tyst diplomati och dess strategi i det här fallet?
3. Vad ville du signalera genom ditt arbete? Såväl mot allmänheten och media men också gentemot Etiopien?
4. Hur stor roll tror du att den tysta diplomatin spelade i friandet av Johan och Martin?
5. Tror du att det hade gjort stor skillnad om fallet hade tagits upp på hög svensk politisk nivå direkt?
6. Du skriver i din bok att man kan diskutera beslutet att inte ta frågan på en hög svensk politisk nivå redan i ett tidigt skede. Hade du redan där gjort en analys av att det skulle leda till en lösning eller vad grundade sig det beslutet på?
7. Fanns det stunder då du ifrågasatte strategin med tyst diplomati och i sådana fall av vilken anledning?
8. Hur skulle du beskriva relationen mellan dig och UD under fallet?
9. När du valde ut vilka kontakter du ville knyta, på vilka grunder gjorde du de val om vilka du ville involvera i den tysta diplomatin?
10. När du utformade din strategi, var det för att du tänkte att det skulle leda till en så effektiv lösning som möjligt eller för att du ville bevara så goda relationer som möjligt med Etiopien, vad känner du var prioriterat?
11. Strategin med tyst diplomati har blivit både hyllad och kritiserad, varför tror du att ämnet väcker så stor diskussion i framförallt media?

Intervjufrågor Anonym på UD

1. Vad innebär tyst diplomati för dig?
2. I vilka fall eller under vilka omständigheter anser du att man bör använda sig utav tyst diplomati och varför?
3. I fallet kring Martin Schibbye och Johan Persson användes tyst diplomati i stor utsträckning. Anser du att det var rätt väg att gå eller ser du att man hade kunnat använda en annan strategi?
4. Kan du se att hanteringen av fallet med Martin och Johan på något sett har påverkat relationen mellan Sverige och Etiopien?
5. Strategin med tyst diplomati har blivit både hyllad och kritiserad, varför tror du att ämnet väcker så stor diskussion?
6. När vi har ringt runt har vi ofta fått som svar att UD inte vill använda sig utav begreppet tyst diplomati. Vilken är anledning till att verksamma på UD inte vill använda sig utav begreppet?
7. Hur väl underrättade är ni om vad diplomater gör på plats?